

Człowiek jako byt przekraczający

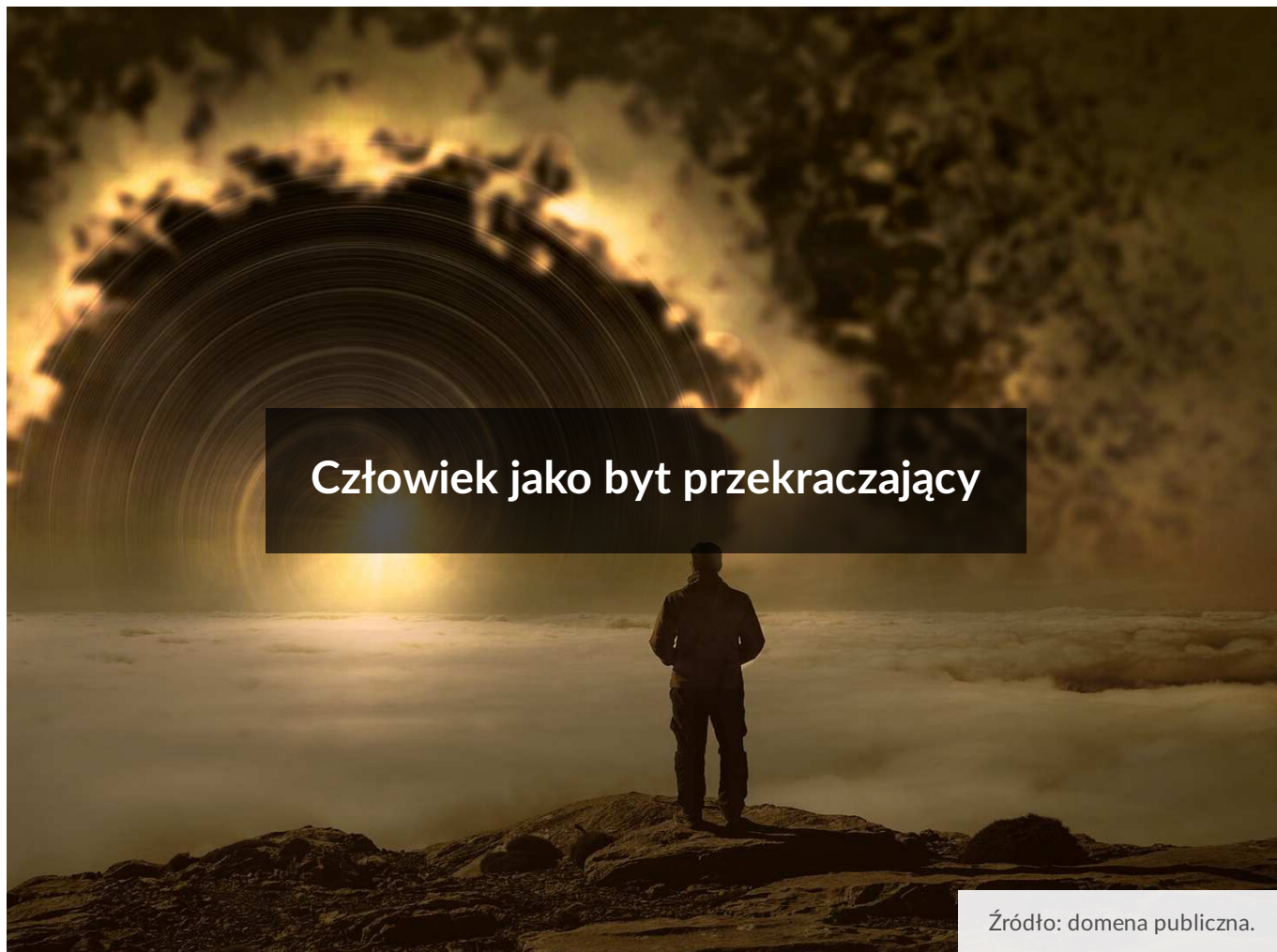
- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Gra dydaktyczna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, s. 90.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 20.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 101.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 113.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 64–65.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 90.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 99.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 47.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003.

Źródło: domena publiczna.

Chyba nie ma nic nadzwyczajnego w stwierdzeniu, że Pascal wyłożył bardzo oryginalną (jak na swoje czasy) koncepcję człowieka. Wszyscy intuicyjnie kojarzymy go ze słynnym stwierdzeniem, iż człowiek jest trzcina na wietrze, ale trzcina myślącą – przywołany cytat ma jednak nieco głębszy sens, niż może się zdawać. Nie chodzi w nim bowiem tylko o to, że istota ludzka jest krucha albo że posiada rozum. Pascalowi chodziło o coś więcej – człowiek jest w jego ujęciu bytem przekraczającym.

Twoje cele

- Odniesiesz się do koncepcji Pascala, że człowiek to byt przekraczający.
- Scharakteryzujesz Pascalowskie pojęcia porządku rozumu i porządku serca.
- Wyjaśnisz, na czym według Pascala polega wielkość i nędza człowieka.
- Objaśnisz, na czym polega „zakład Pascala”.
- Dokonasz analizy wybranych fragmentów *Myśli* Pascala.

Pascal i miejsce jego koncepcji w filozofii nowożytnej

Francis Bacon (Franciszek Bacon 1561–1626). Angielski filozof empirysta. W myśl zasad empiryzmu uważał, że wszelkie poznanie dokonuje się dzięki zmysłom, a więc zmysły powinny leżeć u podstaw każdego badania naukowego i filozoficznego. To właśnie z ich perspektywy opracował nowe metody badawcze, które stały się podstawą nowożytnej nauki i filozofii.

Źródło: Paul van Somer I, *Portret Francise Bacona*, 1617, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jak dobrze wiemy, wieki średnie były bez reszty zdominowane przez filozofię **scholastyczną**. W myśl łacińskiej zasady *philosophia ancilla theologiae* filozofia miała być „niewolnicą” **teologii** lub „służką”, jeśli chcemy nieco złagodzić łacińskie *ancilla*. Rozum, który został zrównany z wiarą dopiero przez św. Tomasza, miał wyjaśniać prawdy objawione, zaś kwestie dotyczące świata doczesnego (a więc rzeczywistości, w której żyje człowiek) były rozważane tylko na tyle, na ile służyło to kwestiom życia wiecznego, czyli zbawienia. Jak się zdaje, dość dobrze taką relację ukazuje przekonanie św. Augustyna, które głosi, że nauki szczegółowe są, co prawda, bardzo piękne, ale też bardzo próżne. Nie służą bowiem zbawieniu duszy ludzkiej, a zatem jeśli już mają jakąkolwiek wartość, to dość małą.

Można zatem powiedzieć, że renesans niejako poprzesuwał punkty ciężkości w rozważaniach filozoficznych. Z życia wiecznego – na doczesne, z Boga – na człowieka, z kwestii zbawienia – na kwestię szczęścia, którego mamy doświadczać „tutaj”, w życiu codziennym. Wymagało to oczywiście wypracowania nowej postawy i metod badawczych, czego podjął się już Francis Bacon, który był prekursorem nowego sposobu uprawiania nauki. Po nim zaś Kartezjusz wygłosił swe

Kartezjusz (wł. René Descartes, 1596–1650). Francuski przedstawiciel racjonalizmu filozoficznego, wielki zwolennik racjonalnego namysłu w filozofii i nauce. Do historii przeszło jego stwierdzenie: *cogito ergo sum* (*myślę, więc jestem*). Zgodnie z tym stwierdzeniem, sam fakt tego, że istnieje wykonywana czynność, oznacza, że istnieje podmiot, który ją wykonuje. Skoro zatem uprawiam racjonalny namysł, to nie ma innej możliwości, abym sam istniał

Źródło: Frans Hals, *Portret Kartezjusza (1596-1650)*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Dwa porządki Pascala

Blaise Pascal od najmłodszych lat zadziwiał swym matematycznym geniuszem, a z czasem zapisał się w dziejach nauki zwłaszcza jako analityk rachunku prawdopodobieństwa i specjalista w badaniach nad zagadnieniem ciśnienia. Ta druga dziedzina sprawiła, że o jednostce, która wywodzi się od jego nazwiska, słyszymy na co dzień w każdej prognozie pogody. Jeśli chodzi o postawę filozoficzną francuskiego myśliciela, to należy wspomnieć, że zasadniczo nie był kimś, kogo nazwać możemy myślicielem metodycznym. Nigdy nie wypracował spójnego, zamkniętego i wszechogarniającego systemu filozoficznego, który odpowiadałby na wszystkie intelektualne bolączki jego epoki. Swoje przemyślenia spisywał w formie luźnych notatek, czasem dłuższych, a czasem przyjmujących formę krótkich aforyzmów. W ten sposób powstało jego główne dzieło filozoficzne, noszące francuski tytuł *Pensées sur la religion*, czyli *Myśli na temat religii* lub *Przemyślenia na temat religii*, które zwykło się nazywać tytułem skróconym: *Myśli*.

słynne „*cogito ergo sum*” (z łaciny: „*myślę, więc jestem*”), które zdefiniowało człowieka jako istotę myślącą. Sprawilo to, że racjonalny namysł nad światem i samym sobą został uznany za wewnętrzną (immanentną) cechę ludzi. W ten sposób przed filozofami kolejnych pokoleń otworzyły się nowe perspektywy namysłu. Pośród nich miejsce szczególne zajął zaś francuski filozof, fizyk i matematyk Blaise Pascal.

Przemyślenia Pascala, które składają się na treść wspomnianego dzieła, orbitują głównie wokół trzech zagadnień, które wzajemnie się przenikają. Pierwszą ich ideą jest podział na porządek rozumu i porządek serca. Jak stwierdził filozof, kwestie dotyczące wiary, a więc dogmaty i zagadnienia teologiczne, są niepoznawalne dla ludzkiego rozumu, gdyż ten nie jest w stanie odkryć i przeniknąć kwestii ostatecznych. Należy je zatem przyjmować na wiarę, bez podnoszenia postulatu racjonalnego ich uargumentowania. Należą bowiem do porządku serca. Z kolei porządek rozumu zawiera wszelkie kwestie, które można badać i rozważać w sposób obiektywny i naukowy, a przy tym – zamykać je w ogólne prawa, poddawać weryfikacji i wznosić na nich gmach wiedzy ludzkiej. Pomiędzy obydwojmi porządkami nie ma, rzecz jasna, punktów wspólnych, choć pozostają one w pewnej konkretnej relacji. Jak wiemy, porządek serca dotyczy kwestii wiary, które wykraczają poza zdolności poznawcze i analityczne człowieka, zatem pozostaje on – mówiąc kolokwialnie – „ponad” porządkiem rozumu. Z tym pierwszym zagadnieniem łączą się bezpośrednio dwa kolejne, a więc tak zwany zakład Pascala oraz ujmowanie istoty ludzkiej jako „trzciny myślącej”.

Wspomniany zakład wynika bezpośrednio i z postawy, i z poglądów filozofa. Jak pamiętamy, był on wybitnym matematykiem, który przyczynił się do rozwoju rachunku prawdopodobieństwa, a z drugiej strony bardzo wyraźnie rozdzielał porządek rozumu i porządek serca. Można się więc domyślać, że wszelkie dotychczas wypracowane, racjonalne dowody na istnienie Boga, zbywał dobrotliwym uśmiechem. To, co leży w porządku serca, nie jest dostępne dla porządku rozumu, a więc próby racjonalnego dowiedzenia jakiegokolwiek boga czy jego przymiotów, z góry skazane jest na niepowodzenie. Dlatego też Pascal proponuje coś zupełnie innego. Z zacięciem niemal wyrachowanego matematyka mówi nam wprost: załóż się, że Bóg istnieje. Jeśli masz rację (i będziesz żył w myśl zasad moralnych, jakie ustalił), zyskasz „wygraną” niemożliwą do wyobrażenia – szczęśliwe życie wieczne. Jeśli jednak Boga nie ma, a ty nadal będziesz w niego wierzył (i realizował normy etyczne, których autorstwo się Mu przypisuje), to w zasadzie nic nie stracisz. Jeśli jednak Bóg istnieje (a ty nie będziesz żył w zgodzie z ustalonymi przez Niego normami), to czeka cię strata, której nie sposób wyrazić słowami. Tak czy inaczej przesłanie Pascalowskiego zakładu jest dość oczywiste – niepomrotnie bardziej opłaca się wierzyć, niż nie wierzyć. Jak stwierdza sam filozof:

((Blaise Pascal

Myśli

– Tak, ale trzeba się zakładać; to nie jest rzecz dobrej woli, zmuszony jesteś. Cóż tedy wybierzesz? Zastanów się. Skoro trzeba wybierać, zobaczmy, przy czym mniej ryzykujesz. Masz dwie rzeczy do stracenia: prawdę i dobro; i dwie do stawienia na kartę: twój rozum i twoją wolę, twoją wiedzę i twoją szczęśliwość; twoja zaś natura ma dwie rzeczy, przed którymi umyka: błąd i niedolę. Skoro trzeba

koniecznie wybierać, jeden wybór nie jest z większym uszczerbkiem dla twego rozumu niż drugi. To punkt osądzony. A twoja szczęśliwość? Zważmy zysk i stratę, zakładając się, że Bóg jest. Rozpatrzmy te dwa wypadki: jeżeli wygrasz, zyskujesz wszystko; jeżeli przegrasz, nie tracisz nic. Zakładaj się tedy że jest bez wahania.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 64–65.

Argument ten ma też wielkie znaczenie dla trzeciej idei, którą filozof wyłożył w swoim głównym dziele, a więc idei „trzciny na wietrze”.

Człowiek – byt przekraczający

Określenie człowieka mianem „bytu przekraczającego” brzmieć może nader poetycko, jednak ma konkretne i głębokie znaczenie filozoficzne. Aby je poprawnie zrozumieć, pójdźmy tropem samego Pascala.

((Blaise Pascal

Myśli

Pożądamy prawdy, a znajdujemy w sobie jedynie niepewność. Szukamy szczęścia, a znajdujemy jedynie nędzę i śmierć. Jesteśmy niezdolni nie pragnąć prawdy i szczęścia, a nie jesteśmy zdolni ani do pewności, ani do szczęścia. Pozostawiono nam to pragnienie tak, aby nas ukarać, aby nam dać uczuć, skądśmy spadli.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 113.

Człowiek jest więc istotą, która wszystko podaje w wątpliwość, nie potrafi uzyskać pewnych i niepodważalnych odpowiedzi na kwestie związane z jego egzystencją, a równocześnie stara się kierować wielkimi normami etycznymi, choć wciąż wątpi w ich uzasadnienie. Czy w takim razie istnieje dla niego jakiegokolwiek szczęście? Czy można mówić o jakiegokolwiek podstawie, na której mógłby się wesprzeć w dążeniach do zrozumienia świata, a zwłaszcza – samego siebie? Ten bardzo pesymistyczny sposób,

w jaki Pascal odrysowywał ludzki los, starania i wysiłki człowiecze, sprawia, że wielu myślicieli fascynujących się [egzystencjalizmem](#) widzi w nim odległego prekursora tego ruchu filozoficznego. W filozofii francuskiego myśliciela istnieje jednak wątek pozytywny, równoważący całą ludzką niedolę. Prześledźmy go zatem.

☞ **Blaise Pascal**

Myśli

Wielkość człowieka jest wielka w tym, iż on zna swoją nędzę. Drzewo nie zna swojej nędzy. Nędzą tedy jest czuć swoją nędzę, ale wielkością jest wiedzieć, że się jest nędznym.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 101.

Los każdej żyjącej istoty, a nawet każdego istniejącego przedmiotu przyrody nieożywionej, polega na tym, że musi ona w końcu zginąć, rozpaść się, przestać istnieć.

Jednak człowiek jest pod tym względem istotą wyróżnioną. Jako jedyny jest w stanie przeniknąć zasady istnienia świata, w którym przychodzi mu żyć, tylko on potrafi zrozumieć własną kruchość, zniszczalność, ograniczoność. W końcu – tylko on jest świadom własnych ograniczeń i niedoskonałości. Jak pisze filozof:

☞ **Blaise Pascal**

Myśli

Ostatecznie bowiem, czymże jest człowiek w przyrodzie? Nicością wobec nieskończoności, wszystkim wobec nicości, pośredkiem między niczym a wszystkim. Jest nieskończenie oddalony od rozumienia ostateczności; cel rzeczy i ich początki są dlań na zawsze ukryte w nieprzeniknionej tajemnicy; zarówno niezdolny jest dojrzeć nicości, z której go wyrwano, jak nieskończoności, w której go utopiono. Cóż ma tedy uczynić, jeśli nie zadowolić się jakimś pozorem pośrodku rzeczy, w wiekuistej niemożności poznania bądź

Blaise Pascal (1623–1662). Francuski filozof nowożytny, matematyk (fascynat teorii prawdopodobieństwa) i fizyk (zwłaszcza w zagadnieniach ciśnienia atmosferycznego). Autor słynnego eksperymentu myślowego, który sam nazywał „zakładem”, a który do dziś nazywamy „zakładem Pascala”.

Źródło: Autor nieznan; kopia obrazu François II Quesnela, wykonanego dla Gérarda Edelincka w 1691., *Blaise Pascal (1623-1672)*, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

ich celu, bądź początku? Wszystkie rzeczy wyszły z nicości i biegną aż w nieskończoność. Któż nadaży tym zdumiewającym wędrówkom? Autor tych cudów rozumie je; nikt inny tego nie zdoła.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 20.

A zatem – wręcz paradoksalnie – o wielkości człowieka stanowi fakt, że jest w stanie zrozumieć swoją „nędzę”, a więc to, że nie jest doskonały. Człowiek, jako jedyna istota w świecie, jest do pewnego stopnia w stanie zrozumieć samego siebie, jak i miejsce, jakie w tymże świecie jest mu wyznaczone. Z jednej strony jest kruchy i ograniczony, jednak z drugiej – posiada moc, jaka nie jest dana jakiegokolwiek innej istocie na naszym globie.

((Blaise Pascal

Myśli

Człowiek jest tylko trzciną, najwęższą w przyrodzie, ale trzciną myślącą. Nie potrzeba, iżby cały wszechświat uzbroił się, aby go zmiażdżyć: mgła, kropla wody wystarczy, aby go zabić. Ale gdyby nawet wszechświat go zmiażdżył, człowiek byłby i tak czymś szlachetniejszym niż to, co go zabija, ponieważ wie, że umiera, i zna przemoc, którą wszechświat ma nad nim. Wszechświat nie wie nic. Cała nasza godność spoczywa tedy w myśli. Stamtąd trzeba nam się wywodzić, a nie z przestrzeni i czasu, których nie umielibyśmy zapełnić. Silmy się tedy dobrze myśleć: oto zasada moralności.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 90.

W ten sposób Pascal podaje nam przyczynę, dla której jesteśmy gatunkiem wyróżnionym.

((Blaise Pascal

Myśli

Myśl stanowi wielkość człowieka.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, s. 90.

Tylko człowiek posiada rozum, dzięki któremu może próbować zrozumieć samego siebie i to, co go otacza. Tylko człowiek może swym namysłem przenikać całą rzeczywistość i starać się zamknąć ją w zrozumiałych pojęciach i twierdzeniach. Tylko człowiek potrafi przeprowadzić pogłębiony namysł nad własną istotą. Człowiek jest trzciną na wietrze, a dzięki temu, jest również „bytem przekraczającym”.

Przekracza bowiem swój czas i miejsce, wykracza poza sytuację, w jakiej obecnie się znajduje, myśli abstrakcyjnie, zgłębiając wszelkie tajemnice rzeczywistości i własnego losu. Przynajmniej na tyle, na ile pozwala mu na to rozum, który jest jednak ograniczony tak samo,

jak posiadający go człowiek. Reszta zaś podlega porządkowi serca. Co wykracza poza zdolności rozumowe istoty ludzkiej, w to trzeba wierzyć. Próby racjonalnego przeniknięcia prawd ostatecznych, prawd objawionych czy istoty Boga, zawsze spełzną na niczym. Chociaż – z drugiej strony – sam rozum podpowiada nam, że warto się założyć, iż Bóg istnieje. Czy zatem nasza egzystencja jest tak opłakana, jak mogłoby się egzystencjalistom wydawać?

Słownik

egzystencjalizm

(łac. *existentia* – istnienie) XX-wieczny nurt filozofii i literatury, rozważający kwestie ludzkiej egzystencji w świecie i konieczności dokonywania wyborów moralnych przez człowieka, który jawi się jako istota samotna, krucha, zniszczalna i ograniczona; nurt zdecydowanie niejednorodny, w obrębie którego możemy wskazywać orientację chrześcijańską (Søren Kirkegaard) i ateistyczną (Fryderyk Nietzsche); głównymi pojęciami egzystencjalizmu są z pewnością: *humanizm* (jako że umieszczał człowieka i jego los w centrum rozważań), *pesymizm* (który ogarniał myślicieli podczas analizy losu ludzkiego, choć wiele koncepcji próbowało tenże pesymizm przewyciężyć) i *niedoskonałość* (zarówno człowieka, jak i świata, a czasem i samego Boga, jako twórcy dzieł niedoskonałych)

scholastyka

(łac. *schola* – szkoła) główny nurt filozofii średniowiecznej i jeden z głównych nurtów filozofii chrześcijańskiej; w swym potocznym rozumieniu mianem tym określano średniowieczny system nauczania i szkolnictwa, a z czasem zaczęto nim określać filozofię w nim wypracowaną, która czerpała z systemu Arystotelesa, starając się dopasować jego wnioski do teologii chrześcijańskiej; najwybitniejszym przedstawicielem scholastyki był św. Tomasz z Akwinu, przez co w niektórych opracowaniach do dziś pojęcia *tomizm* i *scholastyka* bywają używane jako synonimy

teologia

(gr. *theos* – Bóg i *logos* – nauka) dziedzina wiedzy badająca zagadnienia z obszaru religii za pomocą metodologii i terminologii filozoficznej; nie jest nauką w pełnym znaczeniu tego słowa, gdyż jako pewnik przyjmuje kwestie, które pozostają w sferze wiary, stara się jednak w sposób racjonalny uzasadnić twierdzenia, które dla religii chrześcijańskiej mają kluczowe znaczenie

Gra dydaktyczna

Polecenie 1

Zagraj i sprawdź swoją wiedzę na temat Pascala. Na odpowiedź na wszystkie pytania masz 5 minut. Jeżeli zdarzyło ci się popełnić błąd, po zakończonym teście sprawdź, które odpowiedzi są nieprawidłowe i spróbuj jeszcze raz.

Test

**Zagraj i sprawdź
swoją wiedzę na
temat Pascala,
biorąc udział
w grze.**

Poziom
trudności:

łatwy

Limit czasu:

5 min

Twój ostatni
wynik:

-

Uruchom

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Dlaczego, zdaniem Pascala, bardziej opłaca się wierzyć w Boga niż nie wierzyć?

Ćwiczenie 3

Przeczytaj poniższy cytat z *Myśli* Pascala, a następnie odpowiedz na pytanie: na czym – zdaniem Pascala – polega wspaniałość ludzka?

” Blaise Pascal

Myśli

Drzewo nie zna swojej nędzy. Nędzą tedy jest czuć swoją nędzę, ale wielkością jest wiedzieć, że się jest nędznym.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 99.

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z treścią poniższego cytatu z *Myśli* Pascala, a następnie wskaż zdanie, które poprawnie wyraża myśl w nim zawartą.

” Blaise Pascal

Myśli

Kto zechce poznać do gruntu nicość człowieka, niechaj tylko zważy przyczyny i skutki miłości. Przyczyną jest coś dziwnego, skutki zaś tego są przerażające. To coś dziwnego, ta drobnostka niepodobna do ujęcia, porusza całą ziemią, królami, wojskami, całym światem. Nos Kleopatry; gdyby był trochę krótszy, cała powierzchnia ziemi wyglądałaby inaczej.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 47.

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z poniższym cytatem z *Myśli* Pascala, a następnie wskaż zdanie, które poprawnie oddaje jego treść.

” Blaise Pascal

Myśli

Pożądamy prawdy, a znajdujemy w sobie jedynie niepewność. Szukamy szczęścia, a znajdujemy jedynie nędzę i śmierć. Jesteśmy niezdolni nie pragnąć prawdy i szczęścia, a nie jesteśmy zdolni ani do pewności, ani do szczęścia. Pozostawiono nam to pragnienie tak, aby nas ukarać, aby nam dać uczuć, skądziemy spadli.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 113.

Ćwiczenie 6

Poniżej znajduje się fragment *Myśli* Pascala. Zapoznaj się z jego treścią, a następnie wskaż zdania, które są z nią zgodne.

” Blaise Pascal

Myśli

Ostatecznie bowiem, czymże jest człowiek w przyrodzie? Nicością wobec nieskończoności, wszystkim wobec nicości, pośredkiem między niczym a wszystkim. Jest nieskończenie oddalony od rozumienia ostateczności; cel rzeczy i ich początki są dlań na zawsze ukryte w nieprzeniknionej tajemnicy; zarówno niezdolny jest dojrzeć nicości, z której go wyrwano, jak nieskończoności, w której go utopiono. Cóż ma tedy uczynić, jeśli nie zadowolić się jakimś pozorem pośredka rzeczy, w wiekuistej niemożności poznania bądź ich celu, bądź początku? Wszystkie rzeczy wyszły z nicości i biegną aż w nieskończoność. Któż nadąży tym zdumiewającym wędrówkom? Autor tych cudów rozumie je; nikt inny tego nie zdoła.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 20.

Ćwiczenie 7

Przeczytaj poniższy fragment *Myśli* Pascala, a następnie odpowiedz na pytanie: jaka cecha odróżnia człowieka od zwierząt i w ogóle reszty przyrody ożywionej?

” Blaise Pascal

Myśli

Wielkość człowieka jest tak widoczna, iż wyłania się nawet z jego nędzy. To, co bowiem jest naturą u zwierząt, to u człowieka nazywamy nędzą; przez co uznajemy, iż jeśli natura jego jest dziś podobna naturze zwierząt, osunął się w nią z lepszej natury, która mu była właściwą niegdyś. Któż bowiem czuje się nieszczęśliwym, że nie jest królem, jeśli nie król wydziedziczony? Czyż kto uważał Pawła Emiliana za nieszczęśliwego, iż nie jest już konsulem? Przeciwnie, wszyscy znajdowali, iż czuł się szczęśliwym, iż bywał nim wprzód, ponieważ nie godziło mu się być nim wiecznie. Natomiast Perseusza uważano za tak nieszczęśliwego, iż nie jest królem, ile że dołą jego było być nim wiecznie, iż dziwiono się, że zdolen jest ścierpieć życie. Kto się czuje nieszczęśliwym, iż ma tylko jedno usta? A kto nie będzie nieszczęśliwym, mając tylko jedno oko? Nigdy chyba nie przyszło nikomu na myśl martwić się, że nie ma trojga oczu, ale każdy jest niepokieszony, kiedy ich nie ma zgoła.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003, s. 101.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z poniższym fragmentem *Myśli* Pascala, a następnie wskaż zdanie, które poprawnie oddają jego treść.

” Blaise Pascal

Myśli

Jeśli jest Bóg, jest on nieskończenie niepojęty, skoro nie mając ani części, ani granic, nie pozostaje do nas w żadnym stosunku. Jesteśmy tedy niezdolni pojąć ani czym jest, ani czy jest; w tym stanie rzeczy, któż ośmieli się rozstrzygać kwestię? Nie my, którzy nie mamy z nim żadnego punktu styczności. Któż potępi tedy chrześcijan, iż nie mogą uzasadnić swoich wierzeń, skoro sami głoszą, iż wyznają religię, której nie mogą uzasadnić? Oświadczają, przedstawiając ją światu, że to jest głupstwo; a wy się później skarżycie, że jej nie udowadniają! (...)

Zbadajmyż ten punkt i powiedzmy: „Bóg jest, albo Go nie ma. Ale na którą stronę się przechylimy? Rozum nie może tu nic określić: nieskończony chaos nas oddziela. Na krańcu tego nieskończonego oddalenia rozgrywa się partia, w której wypadnie cetno czy lichy. Na co stawiacie? Wedle rozumu, nie możecie ani na to, ani na to; wedle rozumu nie możecie bronić żadnego z dwu.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Kraków 2003.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Człowiek jako byt przekraczający

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

4. Blaise Pascal. Uczeń:

- 1) objaśnia pascalskie rozróżnienie porządku rozumu i porządku serca;
- 2) wyjaśnia, na czym w ujęciu Blaise Pascala polega wielkość i nędza człowieka;
- 3) krytycznie rekonstruuje „zakład Pascala”;
- 4) analizuje fragment *Myśli* (cz. I, rozdz. 1: Miejsce człowieka w naturze. Dwie nieskończoności).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- odniesie się do koncepcji Pascala, że człowiek to byt przekraczający.
- scharakteryzuje pascalskie pojęcia porządku rozumu i porządku serca;
- wyjaśnia, na czym według Pascala polega wielkość i nędza człowieka;
- objaśnia, na czym polega „zakład Pascala”;
- dokona analizy wybranych fragmentów *Myśli* Pascala.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- gra dydaktyczna;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. W ramach wprowadzenia w tematykę zajęć oraz sprawdzenia zrozumienia treści z zakładki „Przeczytaj” uczniowie rozwiązują quiz zamieszczony w zakładce „Gra dydaktyczna”.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie przystępują do cichego czytania tekstu e-materiału. Indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują w zeszyte minimum pięć pytań do tekstu. Uwaga: każde z pytań musi rozpoczynać się od słowa „dlaczego”. Następnie zadają swoje pytania dowolnie wybranej osobie z klasy i odpowiadają na nie. Nauczyciel może wybrać jedno z pytań do zadania domowego.
2. **Dyskusja.** Nauczyciel pyta uczniów, jak rozumieją zdanie, że według Pascala człowiek jest bytem przekraczającym.
3. **Mapa myśli.** Uczniowie próbują określić, na czym polega wielkość i nędza człowieka w ujęciu Pascala. W tym celu wykonują wspólnie na tablicy mapę myśli. Na koniec nauczyciel pyta uczniów, czy zgadzają się z poglądami filozofa.

4. Nauczyciel przechodzi do sekcji „Sprawdź się”. Dzieli klasę na 4-osobowe grupy. Uczniowie rozwiązują zadania na czas, od najłatwiejszych do najtrudniejszych. Grupa, która poprawnie rozwiąże zadania jako pierwsza, wygrywa, a nauczyciel może nagrodzić uczniów ocenami za aktywność.

Faza podsumowująca:

1. Na zakończenie nauczyciel dokonuje oceny pracy wylosowanej grupy. Prosi o samoocenę uczniów dotyczącą współpracy w zespole oraz wykonanego zadania. Dokonuje oceny pracy wybranych uczniów.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz pracę argumentacyjną na temat: *Człowiek jako byt przekraczający*. Swoją wypowiedź poprzyj odpowiednimi argumentami.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Henel Ł., *Lekcja filozofii. Od Sokratesa do Heideggera...*, Kraków 2009.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Gra dydaktyczna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.